

her at skrive Bebyggelsens Historie, hvor Arkæologien og Stednavneforskningen bliver de vigtigste Hjelpevidenskaber. Endvidere savnes endnu en Skildring af Jordbrugets Udviklingshistorie. Forf. gaar herefter over til en Gennemgang af de vigtigste Kilder til norsk Landbrugshistorie, hvoraf det fremgaar, at Norge er ikke gunstigere stillet end Danmark, snarere noget ringere. Man har en Kvægskat 1657, en Matrikel fra 1660'erne, og Forarbejder til en ufuldendt Matrikel 1723, som ikke omfatter hele Landet, og ellers først Kilder fra det 19. Aarhundrede.

Forf. opstiller flere Problemer, til hvis Løsning Lokalhistorien kan give vigtige og uundværlige Bidrag. Spørgsmaalet om den gamle, primitive Klassificering af Gaardene i Hel- og Halvgaarde, om Fæstevæsenets Oprindelse og Landgildens Fastsættelse, om Husmandsklassens Oprindelse og Udvikling, om Selvejerstandens Dannelse fra Slutn. af 17. Aarh. Alle disse Spørgsmaal er ogsaa stadig uløste i dansk Landbrugshistorie, men det synes, som om Kilderne her i Landet flyder rigeligere.

I Slutningen af Afsnittet om Bygdehistoriens Opgaver kommer Forf. ind paa et Par Spørgsmaal, som er af stor Vigtighed ogsaa i Danmark. Det ene er Skattevæsenets Udvikling fra det 13. Aarh., og paa dette Punkt har Forf. selv givet et saa fortræffeligt Arbejde som »Leding«, det andet er Forholdet mellem de forskellige gamle verdslige og gejstlige Inddelinger af Landet: Er den ene eller den anden ældst? Bygger de paa naturlige Forhold i ældre eller nyere Tid, eller maaske paa rent ydre Hensyn, Ønsket om Lighed i Folkemængde eller Fladeindhold? I hvad Forhold staar de til den oprindelige Bebyggelse? Forf. slutter med at pege paa, at just ved Løsningen af disse Spørgsmaal er Bygdehistorikerens indgaaende Lokalkendskab ubønhørlig nødvendigt, og dette har sikkert ogsaa Gyldighed i Danmark.

Efter dette første Afsnit, som vel nok er det, der har mest Bud til den danske Forskning, følger en Oversigt over den særligt norske Lokalhistories Hjælpemidler, trykte Haandbøger, Jordebøger, Diplomsamlinger og andre Kildepublikationer, og til Slut en kort Oversigt over de vigtigste Arkivalier og Principperne for deres Ordning.

Bogen slutter med et Afsnit om historisk Kritik, der indeholder en populær Redegørelse for Kildekritikens Metode, saaledes som den er fremsat og anvendt af Kr. Erslev og Joh. Steenstrup.

Svend Aakjær.

Osc. Alb. Johnsen: *Noregveldets Undergang* kalder sig »et Udsyn og et Opgjør« og bærer med Rette denne noget for-

dringsfulde Undertitel, idet den er et Forsøg paa at vurdere de forskellige Tanker, der er fremsat om dette Spørgsmaal. Som alle, der beskæftiger sig med denne Sag, gaar Forf. helt tilbage til Sars' Udsigt over den norske Historie, og idet han bestemt tager Afstand fra dens Ensidighed, søger han især at vise det indviklede Sammenspil mellem almindelige Tidsforhold af social og økonomisk Art og de politiske Begivenheder. Han bygger dels paa et almindeligt Kendskab til Tiden, hvorom hans »Norges Bønder. Udsyn over den norske Bondestands Historie« bærer Vidne og paa egne Enkeltstudier som »Vincent's Lunges Drap i Trondhjem«, dels paa en Række mindre og større Afhandlinger, de senere Aar har bragt. Hans Arbejde er en Paavisning af, hvordan Forstaaelsen af »Noregveldets Undergang« under alt dette er blevet uddybet siden Sars' Dage, men ogsaa af at Spørgsmaalet er langt mere sammensat og uopklaret, end man i Almindelighed regner med.

Bogen falder i tre Hovedafsnit: En Skildring af de Forhold, der allerede under de sidste norske Konger gjorde Riget modent til Undergangen; dernæst af Tiden fra Margrete indtil 1536 med Hovedvægten paa de enkelte Fyrsters Politik og deres Personlighed, og tilsidst en i Enkeltheder gaaende Skildring af »Episkopatets kamp og fall«. I første Afsnit tager Forf. kort og bestemt Afstand fra Klimateorien som en Hovedforklaring af Nedgangen og fra Aschehous og Sars' Paastand om, at den norske Adels Svaghed har været skæbnesvanger for Rigets Selvstændighed. Adelens militære og statsbyggende Evne var overhovedet ikke stor i dette Tidsrum, og baade den verdslige og gejstlige Del af Adelen var i Norge — som i Sverige — tilmed udpræget unionsvenlig, som det bl. a. udtrykkes S. 65: »Hemmeligheden ved unionen er nok ikke først og fremst rikets svakhet, men at de mektige i landet ønsket den«. Meget afgørende har derimod det norske Kongedømmes altfortærende Magtsyge været, især dets Tilbagetrængen af Folkets, af Bøndernes og Bondehøvdingernes, Indflydelse paa det offentlige Liv. Samtidig manglede Kongedømmet enhver Betingelse for at kunne omforme de forældede Institutioner — især Ledingsflaaden — til hvad Tiden krævede. Herved er Herredømmet over Havene gaaet tabt og Forbindelserne med Nordhavsøerne svækket, herved er den store norske Udførsel dels kommet paa fremmede Hænder, dels gaaet stærkt tilbage, og Norge er hovedsageligt blevet et Landbrugsland, medens Agerdyrkningen før kun var en enkelt Side af Folkets Næringsliv. Meget interessant er det korte Overblik over Norges Handelshistorie, som her gives; ikke mindst Afsnittet om Haakon V.,

der i sin Ængstelse for de engelske Byers politiske Friheds-aand skal have afbrudt Norges Englandsforbindelser og derfor givet Hanseaterne en saa begunstiget Stilling. Efter en Omtale af det voksende Storgods kommer Forf. ind paa Spørgsmaalet om »Manndaudens« Eftervirkninger, hvorover der gennem Prof. Hasunds Forskning i Godsregnskaber og Gaardpriser er kastet meget Lys, og han hævder, at Storpesten er gaaet som et vældigt Jordskred hen over Landet og har lagt uhyre Værdier øde: »især for de store godsejere, kongedømmet, kirken og adelen, bærerne af landets statslige og kirkelige organisation«. For Menigmand, for Leilændingene, betød denne Statsmagternes økonomiske Svækkelse derimod en Fremgang.

I det følgende Afsnit, hvor Unionskongernes Norgespolitik fremstilles, vil man være taknemlig for det Overblik, man faar over denne Side af vor Historie. Billedet er mørkt især af Margretes og Eriks maalbevidste Arbejde paa at svække Norges Centralstyre og af Kristoffers og Kristiern I.s holdningsløse Svaghed overfor Hansestæderne. Et for de fleste overraskende Lyspunkt bliver dog Kong Hans. Allerede i Faderens sidste Tid sporer Forf. hans velgørende Indflydelse, og om hans første Kongetid anvender O. A. J. de stærke Ord: »I kong Hans fikk Norge og Danmark en regent med større evner enn noen av unionskongerne siden dronning Margrete, en mann med koldt hode, uredd og sterk vilje, med klart blikk for kongedømmets store opgaver og hjertelag for de arbeidende klasser — en realpolitiker av rang«, og: »Han er vistnok den betydeligste av alle oldenborgerkongerne, men ikke vurderet efter fortjeneste«. Det er Kongens Fashed overfor den danske Adel og det danske Rigsraad, men mest hans Holdning overfor Hansestæderne, hans Fremdragen af Englændere og Hollændere og Kongens Flaadebygning, der giver ham denne Plads i Fremstillingen. Dog varede den lyse Tid kun til Knut Alvssons Oprør og med Kristiern II kom atter mørke Tider; om han end handelspolitisk holdt fast ved de rette Linjer, bliver hans Synspunkt for Norges Styrelse det samme som Dronning Margretes. Denne Kongernes bevidste Nedbryden af Norges Centraladministration er for Forf. en Hovedaarsag i dette Tidsafsnit.

Dernæst følger Skildringen af Ærkebisp Olavs Kamp, den sidste Storkamp, før Natten faldt paa. Dens Betydning fremhæves ved en Paavisning af, at det var første Gang, at Episkopatet i Norge hverken kæmpede for en dansk eller for en svensk Union, men for Norge selv, et Forhold, der var fremtvunget af Reformationens Sejr i begge Nabolande. Olav karakteriseres som en Nord-

mand med udpræget norsk-patriotiske Følelser og Synsmaader, udsprunget som han er af en god Bondeæt fra Trondenes. Han er fremfor alt en troende Katolik og hengiven Ven og Forsvarer af den katolske Kirke. Olaf er tillige stor i sit Maadehold og lægger en betydelig Evne for Dagen til at lempe sig efter de vanskelige Forhold. Hvad Katastrofen i Trondhjem 3. Jan. 1536 angaar, den Begivenhed, hvorved hans Modstander Vincents Lunge blev myrdet og dennes Fæller, de søndenfjeldske Raader, blev fængslede, gør Forfatteren kort Rede for de Resultater, han selv er naaet til og har fremsat i en Afhandling i Videnskabsselskabets Forhandlinger, 1915: at det er Ærkebispem og ikke Almuen, der har Hovedansvaret for Drabet. Ved saaledes at kaste nyt Lys over Ærkebispens Karakter og hans maalbevidste Optræden i de sidste store Begivenheder lykkes det Forf. at skrive et Afslutningskapitel af større Kraft og Sluttethed, end tidligere Fremstillinger af samme Æmne har haft. Thi Ærkebispem var »tross alle beskyldninger mod ham for falskhed i samtid og eftertid, utvivlsomt en redelig og lojal natur«, og det i Forvejen planlagde Mord er motiveret ved de skyldiges »förræderi både mod kirkens og Norges sak«. Den sidste selvstændige norske Politik var en »god politik« og »Begivenheden i Trondhjem 3. Jan. 1536 var i virkeligheten et statskup, rettet mod riksrådets flertall og den valgte konge, et dristigt og djervt udført statskup, vilde man ha sagt, om erkebispem hadde hatt magtmidler til å förfölge den vunne seier«.

Efter at have gjort Rede for det endelige Nederlag vender Forf. sig atter til Folkelivets almindelige Vilkaar i Nedgangstiden. Han minder om, at saadanne Tider ingenlunde behøver at betyde tunge og forkuede Tider for Menigmand. Der var endnu Jord nok efter Manndauden, Fiskeriet var i Vækst, Skattetrykket lettere end i Ledingsflaadens Tid; sammenlignet med Tilstanden i det 17. Aarh. er Billedet endnu lyst. Prydkunstens Blomstring, Folkevisens Liv, Folkets stigende Religiositet anføres som talende Vidnesbyrd, og ikke mindst oplysende herom virker Gengivelsen af den skibbrudne Quirini og hans Rejsefællers Skildring af Lofotlivet og af deres Færd ned gennem Norge i 1432.

Oscar A. Johnsens Bog er saaledes baade et Udsyn og et Opgør, og det vil ved sin omfattende Hensyntagen til mange forskellige Sider af Folkehistorien og ved sin Afvejen af de forskellige Momenters Betydning for det endelige Resultat, tjene til Vejledning og Klaring for mange, der kun er fortrolig med den ældre Opfattelse af Problemet »Noregveldets Undergang«.

C. P. O. Christiansen.